

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационния труд на

ТАНЯ МИЛКОВА СТАНЕВА

“Фигуралната композиция в творчеството на

“Новите художници” – 1931-1944 г. (Сюжетен и тематичен анализ)”

Рецензент: проф. д-р Красимира Коева

Таня Милкова Станева е редовен докторант към катедра “Изкуствознание”. Още като студентка в специалност “Изкуствознание” тя проявява интерес и разработва теми, свързани с българското изкуство от периода на ХХ в. - както от ранната фаза на т. нар. социалистическо изкуство, така и от предшестващия го период. Настоящият дисертационен труд по убедителен начин съчетава тези проучвания, и независимо, че в ползрението на темата е творчеството на Новите художници от 30-те год., авторката, съвсем резонно, е коментирала и редица коренно противоречиви оценъчни гледни точки, посветени на това творчество през след-деветосептемврийския период.

В увода са набелязани основните цели и задачи на изследването: сюжетен и тематичен анализ на жанра фигурална композиция в творчеството на Новите художници през периода 1931 – 1944 г. (т.е. времето на съществуването на дружеството), както и еволюцията на жанровите акценти през този период. Посочен е и проблемът за прерастването (в отделни творби) на сюжета в мотив. Тези изследвания на докторантката са продиктувани както от интереса ѝ към теорията на изкуството, така и от липсата на проучване в тази насока до сега в българското изкуствознание. Авторката отбелязва и необходимостта от разработване на темата, не само поради важността ѝ за момента на 30-те год, но и от гледна точка на нейното т.нар. “възраждане” и преосмисляне през периода на 60-те год., когато творците от Дружеството са реабилитирани.

За целта Таня Станева е проучила огромен изворов материал – монографии, статии, студии, архивни документи и т.н., които тя добросъвестно и професионално коментира в увода и в целия текст на дисертацията. По този начин

тя успява да коригира известни неточности и грешки, в това число и по отношение на членския състав на дружеството.

В първа глава на дисертацията, наречена “Новите художници в българското изобразително изкуство” вниманието е насочено към самото дружество – към създаването му, Устава, членския състав, участието в българския художествен живот и към критиката, оценяваща изявите му – като това е подкрепено с много богат фактологически материал. Посочена е и т.нар. “миграция” на отделни творци от едно дружество към друго – факт, не рядко срещан през периода. В случая издирванията на Таня Станева са много продуктивни и приносят. Коментирани са и термините “нов художествен реализъм”, “социалистически реализъм”, “ляво” изкуство, разликите между “социално” и “социалистическо” мислене през периода и след това, особено при Новите и т.н. В тази глава е направен подробен и цялостен преглед на изявите на Дружеството – от изложби, до организационни и обществени дейности – сказки, реферати, изложби на детската рисунка, на теоретичния спор в пресата – “кормиловския” спор (във в. “Кормило”) и на партийните пристрастия в този спор между т.нар. “идейници” и “качественици”. В частта, посветена на Новите художници и критиката са коментирани важни текстове от изтъкнати критици, художници и интелектуалци от периода – Николай Райнов, Сирак Скитник, Васил Димов, Стефан Митов и др., като авторката е съумяла да изтъкне основните аргументи на пишещите, да ги сравни и анализира по същество. По този начин е очертана една широка и обективна картина на художествените и естетическите възгледи през периода и на ролята на Новите художници, видяна през погледа на съвременниците им,

Убедително е проследена и стилово-пластическата платформа на Новите художници: така наречения предметен стил, коренно различен от етюдната натуронаподобителност и едновременно с това адекватен и съзвучен с европейските формално-пластически търсения – влиянието на Сезан, на немската “Нова предметност”, на италианската метафизична живопис, на “Валори пластичи” и др. Авторката задълбочено и с вещина изтъква критериите и особеностите, обусловили характерния за българските художници пластичен език.

Особено важна и все още не съвсем еднозначно решена остава оценката за Новите художници след 1944 г. В частта, озаглавена “Съдбата на Дружеството след 1944 г.” Таня Станева отделя специално внимание на този въпрос. Тази оценка се променя през различните периоди на т.нар. социалистически период. От отричането и заклеймаването на “формалистичните” елементи през 50-те год, до

издигането им в образец и вдъхновител за т.нар. “социалистически реализъм” през 60-те.

В глава втора “Сюжет и тема и техните превъплъщения във фигуралната композиция” докторантката е поставила акценти върху интерпретацията на сюжета в творчеството на Новите художници, както и върху модернизацията на жанра “фигурална композиция”. Изяснени са композиционните и формални характеристики, които допринасят за убедителността на сюжетната трактовка.

Подробно са разгледани и промените, настъпили в творчеството на Новите художници през 30-те год, по отношение на предпочитаната тематика, в сравнение с тази от 20-те год. и дружество “Родно изкуство”. Съвременният живот и мащабите на индустриализацията, градската действителност и градският човек с неговите проблеми (предимно социални – работнически стачки, безработни и пролетарии) стават водещи акценти в тези творби. Авторката изяснява убедително прерастването на сюжета в мотив и неговата роля в тези творби – мотивът като “...повтарящ се тематичен елемент в художественото произведение ... и за разлика от подробната, фабулна репрезентативност на сюжета, той е по-обобщен и лишен от буквална разказвателност”. По този начин Т. Станева успява да обясни и подчертае особеното излъчване и внушение на творбите на Новите художници – тяхната загадъчност, асоциативност и метафоричност. Зад на пръв поглед привидно реалистично представеното изображение са скрити по-дълбоки послания и емоционални значения, усилващи многократно въздействието им.

Подчертавайки влиянията на западноевропейското изкуство от този период върху творчеството на Новите художници авторката изтъква липсата на подражателство, както и задължителното им “пречупване” през българската действителност и естетическото ѝ осмисляне – без разкрасяване, героизация и идеализация. Тези съждения са подробно аргументирани с множество примери на автори и творби, което потвърждава отличното познаване на фактологическия визуален материал от страна на докторантката. Тя успява да обоснове и формулира начините, по които Новите художници през 30-те год. създават ново и модерно – както в тематично, така и в пластично отношение изкуство, “режисирало” по различен до този момент начин своите духовни послания.

В трета глава “Опозицията “Родно” – “Ново” в контекста на фигуралната композиция” е проследен т. нар. конфликт между концепциите на “Родно изкуство” и “Новите художници” през 30-те год., преходът от селото към града и

съответно новите “герои” в творбите, както и универсализирането на художествения модел. В тази част на изследването на Т. Станева сериозните промени, които се наблюдават в творчеството на Новите художници, както по отношение на стилово-пластическите търсения, така и на сюжетното равнище са погледнати главно през призмата на фигуралната композиция. Селската пасторалност и носталгичното вглеждане в идеализираното миналото са изместени от желанието за усет на пулса на съвременното, дори на бъдещето и произтичащите от това предизвикателства. По този начин, на базата на сравнение с продължаващите да творят и през 30-те год. представители на дружеството “Родно изкуство” са изтъкнати новите моменти, новаторския подход и адекватността му по отношение на съвременността и на европейските тенденции. Именно на фона на “Родно изкуство” приносът на Новите художници изпъква още по-убедително. Те са съвременни, модерни - и като мислене и като художествена реализация, в крак със своето, а в известен смисъл и с европейското време.

В заключението на дисертационния труд авторката акцентира върху основните изводи, обосновани в предходните глави и повдига важен въпрос, който все още търси своето прецизно политическо осмисляне. От една страна, Новите художници, като цяло, са с прогресивно за времето “ляво” ориентирано социално мислене, отричащо съществуващите в момента в България политически реалности. От друга страна, Новите са били подпомагани, включително и финансово, от отделни държавни институции през 30-те год. – предоставяни са им стипендии, командировки, изложбени зали и т.н. Това, разбира се, затруднява еднозначната оценка, която се оказва наложителна след деветосептемврийските промени, а именно – комунистически настроени ли са били Новите, или са били в примирително съгласие с отричаната и критикувана от тях власт. Т. Станева е права, изтъквайки, че през 60-те до 80-те год., във връзка с особеностите на периода и неговите потребности по това време, “социалното”, преобладаващо във фигуралните композиции на “Новите” умишлено е натоварено със значението на “социалистическо”. И все пак, истината не е невъзможно да бъде открита – но тя, в случая не бива да се търси само в единия от двата възможни полюса, нито в “златната среда”, както се изразява авторката, а по-скоро в изключително детайлното проучване и степенуване по важност – на всеки отделен случай, на всеки отделен автор и т.н.

Дисертационният труд на Таня Станева притежава убедителните достойнства на успешно и приносно изследване – както в цялостното разглеждане

на проблематиката, така и в проучването на детайлите и фактологията. Впечатляваща е и съпътстващата го библиография – 728 заглавия, както и резонната претенция на авторката за “пълна библиография, посветена на Дружеството на Новите художници”, с което аз съм склонна да се съглася и да подкрепя.

На базата на всичко, изтъкнато в рецензията върху труда за фигуралната композиция в творчеството на “Новите художници”, напълно убедено призовавам членовете на научното жури да присъдят на Таня Станева образователната и научна степен “доктор”.

Рецензент:

/проф. д-р К. Коева/